

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.13>

BEZPIECZNY WYBÓR WOJSKOWY UKRAINY PO ROZPADZIE ZSRR I JEGO WPŁYW NA STOSUNKI Z POLSKA

Oleksii Furtes

*kandydat nauk historycznych, starszy pracownik naukowy,
doktorant w pełnym wymiarze czasu pracy oddziału naukowo-organizacyjnego
Narodowej Akademii Wojsk Lądowych imienia hetmana Piotra Sahajdacznego (Lwów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-2993-626X
oofurtes@gmail.com*

Adnotacja. W artykule zbadano proces tworzenia bezpiecznego wyboru wojskowego Ukrainy po rozpadzie ZSRR. Przeanalizowano historyczne przesłanki, w jakich znalazła się Ukraina w przededniu rozpadu ZSRR i w pierwszych latach, po ogłoszeniu jej niepodległości.

Rozważono dążenie Ukrainy do wyjścia z wpływów Federacji Rosyjskiej i aktywnego uczestnictwa w tworzeniu środkowoeuropejskiej strefy stabilności i bezpieczeństwa, w szczególności na tle stosunków ukraińsko-polskich.

Pokazano, w jakiej pułapce prawnej znalazła się Ukraina co do swojego bezpieczeństwa wojskowego, deklarując się jako państwo pozabłokowe i bez broni jądrowej oraz, do czego doprowadziła polityka wielowektorowości Ukrainy w stosunkach międzynarodowych.

Okazało się, że na początku lat 90. ubiegłego wieku Ukraina popełniła fatalny błąd – dokonując wojskowego i bezpiecznego wyboru kraju na rzecz neutralności i braku broni jądrowej.

Słowa kluczowe: bezpieczny wybór wojskowy, Ukraina, ZSRR, Rzeczpospolita Polska, stosunki ukraińsko-polskie, bezpieczeństwo, NATO.

THE MILITARY AND SECURITY CHOICE OF UKRAINE AFTER THE DISSOLUTION OF THE USSR AND ITS IMPACT ON RELATIONS WITH POLAND

Oleksii Furtes

*Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher,
Full-time doctoral student of the scientific and organizational department
Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy (Lviv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-2993-626X
oofurtes@gmail.com*

Abstract. The article examines the process of formation of Ukraine's military and security options after the collapse of the USSR.

The historical prerequisites in which Ukraine found itself on the eve of the collapse of the USSR and in the first years after the declaration of its independence are analyzed.

Ukraine's desire to get out of the influence of the Russian Federation and become an active participant in the formation of the Central European zone of stability and security, especially against the background of Ukrainian-Polish relations, is considered.

It is shown in which legal trap Ukraine has found itself regarding its military security, having declared itself a non-aligned and non-nuclear state, and what Ukraine's multi-vector policy in international relations has led to.

It was found out that at the beginning of the 90s of the last century, Ukraine made a fatal mistake – by making the country's military and security choice in favor of neutrality and non-nuclear.

Key words: military-security choice, Ukraine, USSR, Republic of Poland, Ukrainian-Polish relations, security, NATO.

ВІЙСЬКОВО-БЕЗПЕКОВИЙ ВИБІР УКРАЇНИ ПІСЛЯ РОЗПАДУ СРСР ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СТОСУНКИ З ПОЛЬЩЕЮ

Олексій Фуртес

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,

докторант штатний науково-організаційного відділу

Національної академії сухопутних військ імені

гетьмана Петра Сагайдачного (Львів, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-2993-626X

oofurtes@gmail.com

Анотація. У статті досліджено процес формування військово-безпекового вибору України після розпаду СРСР. Проаналізовано історичні передумови, у яких опинилася Україна на передодні розпаду СРСР та у перші роки, після проголошення її незалежності.

Розглянуто прагнення України вийти з під впливу російської федерації та стати активним учасником формування центральноєвропейської зони стабільності та безпеки, зокрема, на тлі українсько-польських стосунків.

Показано, у якій правовій пастці опинилася Україна щодо своєї військової безпеки, задекларувавши себе позаблоковою та без'ядерною державою і, до чого призвела політика багатовекторності України у міжнародних відносинах.

З'ясовано, що на початку 90-х років минулого століття Україна припустилася фатальної помилки – зробивши військово-безпековий вибір країни на користь нейтральності і без'ядерності.

Ключові слова: військово-безпековий вибір, Україна, СРСР, Республіка Польща, українсько-польські стосунки, безпека, НАТО.

Вступ. Проблема військової безпеки є чи не найбільш актуальним питанням для будь-якої країни, адже, це є основа, на якій ґрунтується всі решта складових держави. Підтвердженням цьому є російсько-українська війна в Україні, де сучасники є свідками того, що в цьому світі агресію та терор, які руйнують цивілізаційні блага і життя людей, може стримувати або протидіяти тільки належний рівень військової безпеки. Нажаль, Україна не створила для себе такий належний рівень військової безпеки, тому і стала жертвою агресії і терору з боку російської федерації, яка у такий нелюдський спосіб традиційно звикла забезпечувати собі так би мовити «місце під сонцем», керуючись жорстоким принципом рашизму – «слабкий повинен вмерти».

Тільки завдяки героїзму, силі духу, вірі у перемогу світла на темряву та допомозі партнерів, зокрема, Республіки Польща, Україна зуміла стримати навалу русні і перейти у контрнаступ. Головне завдання сьогодні для України – перемогти ворога і створити таку систему військової безпеки, яка б унеможливила в подальшому вирішення складних протиріч у військовий спосіб. Очевидно, що вирішення цього завдання знаходиться у площині продовження плідної співпраці з країнами-партнерами і, в подальшому, вступ до НАТО (Промови та звернення, 2022–2023). Задля вирішення цього завдання необхідно, на нашу думку, дослідити процес формування військово-безпекового вибору України після розпаду СРСР та його вплив на військові стосунки з Республікою Польща, як основного західного лобі щодо набуття Україною членства у НАТО (Сенат Польщі ухвалив резолюцію, 2023).

Аналіз досліджень. Проблематика безпеки України протягом останніх трьох десятиліть була постійно під увагою українських науковців, які досліджують її у різних аспектах та намагаються визначити шляхи розвитку безпеки держави. Не залишився поза увагою вітчизняних авторів і військова безпека нашої країни, як головна складова сфери безпеки (П. Гай-Нижник, О. Бойко, Б. Левик, Є. Козакевич), проте, на нашу думку, наукові результати їх досліджень недостатньо повно розкривають військово-безпековий вибір України після розпаду СРСР, особливо в контексті розвитку військових відносин з Республікою Польща.

Мета статті – окреслити воєнно-політичний стан України з проголошенням незалежності та з'ясувати її безпековий вибір після розпаду СРСР. Показати розвиток українсько-польських стосунків в умовах пошуку Україною свого безпекового вибору.

Виклад основного матеріалу. Глибока системна криза у СРСР наприкінці 1980-х рр. почала призводити до певної втрати управління в цій державі і виникнення так званого «параду суверенітетів» радянських республік, керівники яких вбачали у цьому вихід з кризи для своїх країн. З травня 1988 р. по січень 1991 р. було прийнято декларації суверенітету всіх 15 союзних республік, зокрема, 16 липня 1990 року Верховною Радою Української РСР була прийнята Декларація про державний суверенітет України. Згідно з цим документом зовнішню безпеку Український РСР мали забезпечити власні Збройні Сили. Українська РСР урочисто проголосила про свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї (Декларація про державний суверенітет, 1990). Проте на момент проголошення державного суверенітету України це все було більше у теорії, адже тоді ще повноцінно функціонувала радянська армія, а СРСР, прагнучи до подолання кризи і збереження себе, як геополітичного гравця, у серпні 1991 року готувався до підписання нового союзного договору. Новий союзний договір передбачав трансформацію СРСР в Союз Радянських Суверенних Республік (Договір про Союз, 1991). Разом з тим, несподівано все змінили події 19 серпня 1991 року, коли відбулась невдала спроба державного перевороту у СРСР на чолі з Державним

комітетом з надзвичайного стану з метою повернення до старої системи взаємовідносин між радянськими республіками, де б за заколотниками збереглися би їх повноваження. Відчуваючи смертельну небезпеку, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року, Верховна Рада України 24 серпня 1991 року проголошує незалежність України та створення самостійної української держави – України, що було зафіксовано у відповідному акті (Постанова Верховної Ради, 1991). Разом з тим, вже 28 серпня 1991 р., за вказівкою президента росії Б. Єльцина, до Києва на чолі офіційної делегації РРФСР, прибув віце-президент російської федерації О. Руцькой, який мав завдання змусити керівництво України відмовитися від щойно проголошеної незалежності, залякуючи при цьому переглядом кордонів у разі відокремлення України від росії. І лише завдяки активній позиції української верхівки та народу України тоді вдалося втримати ситуацію. Проте, це у котре нагадало, що імперські амбіції росії нікуди не поділися (Бойко, 2021: 128–129).

1 грудня 1991 року на Всеукраїнському референдумі було підтверджено Акт про державну незалежність України, коли 70 відсотків виборців проголосували за повну незалежність своєї країни. Протягом грудня 1991 року Україна була визнана понад 40 країнами світу (30 років тому, 2021). Відтепер Україні треба було перетворювати декларативну незалежність у реальну.

8 грудня 1991 р. Україною, Білорусією та росією був підписаний договір про утворення Співдружності незалежних держав (далі – СНД). Україна у заснуванні СНД займала позицію спостерігача, прагнула уникати будь-якого зближення з росією та, з рештою, не підписала угоду в цілому і не ратифікувала статуту СНД. Україна була проти перетворення СНД на міждержавне утворення зі своїми повноваженнями, а також надання їй прав суб'єкта міжнародного права. 21 грудня 1991 р. Україна стала на позицію, що рішення СНД можуть мати лише дорадчий характер, а її кордони з сусідами є недоторканими, що вона буде створювати власне військо на основі радянської армії, яка розміщувалась в тому числі і на її теренах, намагатиметься позбутися ядерного статусу й стати постійно нейтральною державою, це було визначено у «Декларації про державний суверенітет» (Левик, 2012: 79).

СРСР, який припинив своє існування 26 грудня 1991 року, коли сесія Ради Республік Верховної Ради СРСР прийняла декларацію про припинення існування СРСР у зв'язку з утворенням СНД, залишив у спадок Україні великий уламок радянської армії. Він складав – чотири повітряні армії, три танкові та три загально-військові армії, одну армію протиповітряної оборони, ракетну армію, Чорноморський флот, армійський корпус, два вузли системи попередження про ракетний напад, інші військові формування. Суцільна кількість особового складу становила понад 800 тис. військовослужбовців, а на озброєнні було 7 тис. броньованих машин, 6,5 тис. танків, 1,5 тис. літаків, 350 кораблів. Окрім того, Україні дістався третій після США та РФ ядерний потенціал у складі п'яти дивізій 43-ї ракетної армії ЗС СРСР, що були озброєні стратегічними комплексами стаціонарного базування в шахтах та мобільними ракетними комплексами. Разом Україна мала 176 міжконтинентальних балістичних ракет і приблизно 2,5 тис. одиниць тактичної ядерної зброї, а у складі військово-повітряних налічувалось 44 стратегічні бомбардувальники Ту-160 та Ту-95МС з можливістю застосування до 500 крилатих ядерних ракет (29 років безпеки, 2020).

Отже, маючи одну з найпотужніших армій світу на той час, Україна прагнула стати активним гравцем на міжнародній арені. Вона, втомившись від СРСР, не хотіла більше мати будь-яких військово-політичних стосунків з росією. Спираючись на Декларацію про державний суверенітет України від 16.07.1990 року, де зазначалося про намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, Україна прагнула уникати будь-яких військових блоків. Разом з тим, вона, бачила своє майбутнє у родині європейських народів – прагнула безпосередньо брати участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах, як зазначалося у тій же Декларації. Тож Україна почала шукати зв'язки з європейськими країнами, перед усім Центрально-Східної Європи (далі – ЦСЄ). Президент Л. Кравчук мав переконання, що у випадку приєднання до європейської політики у нових умовах, Україна матиме шанс залишити у минулому вплив росії (Ключук, 2017: 129).

Отже, після розпаду СРСР Україна обирає курс до відсторонення від російської федерації та прагне у першій половині 1992 року налагодити контакти і приєднатися до країн Вишеградської групи (Республіка Польща, Чехословаччина й Угорщина) з метою безпосередньої участі у розбудові ліберальної демократії, ринкової економіки та громадянського суспільства. Президент Польщі Л. Валенса не був проти вступу України до Вишеградської групи (Burant, 1999: 12). Однак, не дивлячись на це, та заявив Л. Кравчука, що чотирикутник є більш досконалою фігурою, ніж трикутник, і забезпечує більш можливість у підтриманні військово-політичної стабільності у ЦСЄ та розвитку конструктивного і плідного регіонального співробітництва в економічній, науково-технічній, культурній та гуманітарній галузях (Czworobok zamiast, 1992: 4), провідні польські офіційні особи, в тому числі й представники з кола «Солідарності», особливо з міністерства закордонних справ, не вважали цей крок виваженим (Безпека, що, 1993: 18). Подібна реакція Польщі була очікуваною, оскільки для неї найголовнішим стало формування прозахідного вектору розвитку країни та, що також важливо, не бажання псувати стосунки з російською федерацією через стрімке зближенням з Україною та допомогою їй у розриві із проросійським минулим. Поодинокі або в союзі між собою Польща, Угорщина та Чехословаччина мали більше шансів на вступ до ЄС та НАТО, ніж спільно з Україною. Такий союз міг стати деструктивним чинником у процесі інтеграції Вишеградської групи до військових, політичних та економічних структур Заходу (Афанасьєв, 2004: 40) Члени групи остерігалися, що участь України може змінити головні цілі та основні завдання організації Тож, країни-учасниці Вишеградської групи не підтримали Україну у її бажанні взяти участь у роботі групи (Єндрасиц, 2018: 177).

Черговою ініціативою України у першій половині 1993 році стали ще два проекти Л. Кравчука, які по своїй суті і складу мало чим відрізнялися між собою. Перший – створення у рамках Балто-Черноморської вісі – «Центрально-Східноєвропейського простору стабільності і безпеки». Другий – створення у рамках так званого «Плану Кравчука» – «Зони центральноєвропейської безпеки». Обидва проекти передбачали створення регіональної «зони стабільності» у складі Австрії, Балтійських держав, Білорусі, Болгарії, Молдови, Республіки Польща, Румунії, Словаччини, Угорщини, України та Чеської Республіки, які б утворили буферне міжнародне не мілітарне утворення без військових баз НАТО і росії, де б її учасники поважали територіальну цілісність, відкидали взаємні претензії й використання сили, виявляли повагу до прав меншин та розвивали прикордонне співробітництво. «План Кравчука» передбачав, що охоронною парасолькою для цієї зони був би український атомний потенціал, яким Україна володіла на той час. Проте, Заява Верховної Ради України «Про без'ядерний статус України» від 24 жовтня 1991 року (Заява про, 1991) й очікування західних держав та росії від України повної денуклеаризації, призвели до того, що концепція президента Л. Кравчука щодо створення сфери безпеки у ЦСЄ зустрілася з несприйняттям, зокрема, зі сторони польської політичної еліти (Ключук, 2017: 130).

Офіційно, згідно з Планом, концепція проекту полягала у підвищенні регіональної безпеки. Л. Кравчук наголошував, що «зона» утворюється для того, щоб служити мостом між росією та Заходом, а також як початковий фундамент у створенні загальноєвропейської системи безпеки (Моцок, 2001: 71). Фактично ж, просування «Плану Кравчука» ґрунтувалося на спробі України отримати визнання у середовищі Центральноєвропейських країн і, тим самим, показати Росії, що у України інший вектор розвитку. Проте, зазначені проекти так і не були втілені у життя. Аналогічно як і з ситуацією щодо бажання України приєднатися до Вишеградської групи, переважна більшість країн вважали, що їх вступ до «Зони центральноєвропейської безпеки» призведе до віддалення від визначеного для них пріоритету – інтеграції до НАТО, особливо з огляду на те, що Україна ще не чітко визначила свою позицію щодо НАТО та не відмовилася від ядерної зброї, що залишалася на її території. Польська сторона, яка всіляко підтримувала НАТО, висловила позицію, що потрібно використовувати вже існуючі структури колективної безпеки, а не створювати інші (Kaminski, Kozakiewicz, 1997: 33). Після низки заяв провідних польських політиків про незворотність курсу Польщі на інтеграцію до ЄС і НАТО, про необхідність покращення польсько-російських стосунків, українське керівництво розчарувалося у Республіці Польща як стратегічному політичному партнері. Підписання в 1993 р. польсько-російської угоди про будівництво газопроводу для транспортування російського газу у західну Європу, вважалось «антиукраїнським актом» у двосторонніх українсько-польських відносинах (Burant, 1999: 45). Українська сторона звинувачувала Польщу у неприйнятті ініціатив України. Концепції, пропоновані Україною, не викликали жодної реакції, відчувалося наростання недовіри та прохолоди у взаєминах, зокрема, українсько-польських (Kaminski, Kozakiewicz, 1997: 35).

Друга половина 1993 року відзначилася похвалюваним питанням розширення НАТО. Україна зрозуміла, що їй не вдасться реалізувати своє бачення її євроінтеграції, натомість виявилася велика ймовірність міжнародної євроатлантичної ізоляції, а значить, знов вірогідність потрапляння у сферу впливу росії, що дорівнювало можливості втрати незалежності (Гай-Нижник, 2016: 369). Потрібно було рятувати Україну. Тому, вже на початку 1994 року Україна стала першою серед СНД учасницею проекту НАТО «Партнерство заради миру» (Козакевич, 1999: 95), а 5 грудня 1994 року у Будапешті було підписано Меморандум про гарантії безпеки Україні у зв'язку із зобов'язанням України ліквідувати всю ядерну зброю, що розміщувалась на її території, у встановлений термін. Меморандум було підписано Президентами України, росії та США – Л. Кучмою, Б. Єльциним і Б. Клінтоном, – а також Прем'єр-міністром Великої Британії Дж. Мейджором під час роботи Саміту НБСЄ/ОБСЄ в Будапешті. Окрім того, Китай та Франція, що є також постійними членами Ради Безпеки ООН, – офіційно висловили схожі гарантії, але формально не підписували Будапештського меморандуму (уряд КНР зробив лише заяву від 4 грудня 1994 р., а Франція – Декларацією за підписом президента Ф. Міттерана від 5 грудня 1994 р.) (Гай-Нижник, 2016: 370). Це певно мірою рятувало ситуацію – Україна стала більш щільно співпрацювати з НАТО та поновила активні стосунки з Польщею у форматі військових навчань. Так, вояки України і Польщі в рамках програми «Партнерство заради миру» брали участь у військових маневрах «Спільний дух» в жовтні 1994 року у Голландії, у багатонаціональних навчаннях «Міст співпраці-94» у Польщі. Відбувалися доволі часті контакти між керівництвами оборонних відомств двох країн, зустрічі на рівні командувачів військових округів щодо створення спільного миротворчого підрозділу (Янків, 2011: 167).

Отже, можна було говорити про те, що приєднанням України до програми НАТО «Партнерство заради миру» у лютому 1994 року був, так би мовити, покладений край нейтральності і позаблоковості України, що вона зробила свій безпековий євроатлантичний вибір, проте, ніякого законодавчого акта відносно цього прийнято не було (Афанасьєв, 2004: 174). Офіційно, Україна, як і раніше, залишалася нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках.

Разом з тим, у липні 1994 р. новим Президентом України стає Леонід Кучма, який, на відміну від свого попередника Леоніда Кравчука, надавав перевагу відновленню зв'язків з російською федерацією та зміцненню відносин з країнами СНД. У інавгураційній промові Л. Кучма відзначив багато інтересів України на просторах СНД, а про стосунки з заходом і, зокрема, з Польщею, навіть не згадав. Розуміння можливої небезпеки з боку росії, спонукало поляків до думки про важливість більшої активізації стосунків з Україною. Так, вже у січні 1995 р., на запрошення польської сторони, Л. Кучма прибував до Польщі з приводу

50-ої річниці визволення концтабору Освенцим. При тому, що цей візит мав суто символічний характер, але він свідчив про повернення довіри між президентами країн (Афанасьєв, 2004: 131).

Наприкінці грудня 1995 року президентом Польщі став Олександр Квасневський. Для реалізації обопільного прагнення відкрити нову перспективу у відносинах між двома державами президенти України та Польщі, під час офіційного візиту у червні 1996 року до м. Варшави Президента України Л. Кучми, підписали Спільну декларацію, яка свідчила про переведення українсько-польського партнерства на якісно новий рівень (Спільна декларація, 1996).

З приходом президенства Л. Кучми в Україні набуває розвитку концепція «багатовекторності» або «геополітичного кола», що усвідомлюється як стан у якому всі країни навкруги України є в пріоритеті, при цьому дане бачення не обмежувалася лише сусідами. Слід відзначити, що офіційно «багатовекторність» не була закріплена законодавчо, а її поширеність протягом президенства Л. Кучми пояснюється широкими можливостями, які вона забезпечувала у визначенні цілей. Характерною ознакою політичної орієнтації в Україні був розподіл між проєвропейським і проросійським полюсами, але у дійсності вибір не був зроблений взагалі, обрано «багатовекторність», що, з рештою, надало можливість уникнути протистояння між елітами в Україні. Але пізніше «багатовекторність» у міжнародних стосунках України призвела до невизначеності і створення умови до того, що Україною не було зроблено жодного безпекового вибору, ані проєвропейського, ані проросійського (Афанасьєв, 2004: 174–175). Як і раніше, Україна залишилась на одинці з викликами військової безпеки. І, як показав час, Будапештський меморандум не спрацював у справі захисту України від зовнішньої російської агресії.

На жаль, у 90-х роках минулого століття через невизначеність України у безпековій політиці було втрачено час і можливість створення реального воєнно-політичного захисту країни від зовнішніх загроз – приєднання до НАТО. Цей вибір на законодавчому рівні було зроблено лише у лютому 2019 року, через 25 років після приєднання до програми НАТО «Партнерство заради миру».

Причин цьому дуже багато, але основна, на нашу думку полягає у тому, що у 90-і роки керівники України не усвідомлювали, що унормувавши за країною прагнення стати постійно нейтральною й без'ядерною державою, яка не бере участі у військових блоках, вони фактично прирекли Україну на втрату самостійності та незалежності. Фактично, сучасні керівники припустилися тієї ж помилки, що і їх попередники у добу Української Центральної Ради, які щиро вірили у те, що усі війни, після Першої світової війни, закінчилися, і потреби у власній армії просто не існують (Голубко, 2022). На жаль, як показав час, всі вони жорстоко помилились.

Висновки. Характерною ознакою історичної арени кінця 80-х років ХХ ст. повстає глибока системна кризи у СРСР, коли імперія почала втрачати головне – управління процесами у середині самої себе. Як порятунок з кризової ситуації республіки СРСР почали оголошувати свої суверенітети, результатом яких став пріоритет республіканського законодавства над союзним. Такі трансформації у СРСР певною мірою дійсно рятували ситуацію, проте потрібно було її ввести у правове поле. Президента СРСР М. Горбачов висунув ідею підписання нового союзного договору між республіками СРСР. З таким, так би мовити, «свавіллям» не погодилися прибічники старої системи влади у СРСР і влаштували у серпні 1991 року невдалий заколот, який остаточно розвалив союз. Республіки почали оголошувати незалежність країн.

Після Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року, коли 70 відсотків виборців проголосували за повну незалежність України, і припинення існування СРСР 26 грудня 1991 року, коли сесія Ради Республік Верховної Ради СРСР прийняла декларацію про припинення існування СРСР у зв'язку з утворенням СНД, перед Україною повстало дуже багато питань, зокрема, безпекове.

Враховуючи той потужний військовий потенціал, який Україна успадкувала від СРСР, Україна почувалася досить впевнено і, навіть, офіційно заявила, що не планує брати участі у будь-яких військових блоках і прагне набути без'ядерного статусу.

Разом з тим, маючи багатий гіркий історичний досвід у відносинах з росією, Україна уникала будь-якого наближення до неї, а своєю активною політикою з країнами ЦСЄ і, зокрема Республікою Польща, намагалася залишити їх у минулому. Не дивно, що перший Президент незалежної України Л. Кравчук займав напрочуд активну позицію щодо намагання долучитися до країн Вишеградської групи, був ініціатором створення таких проєктів як «Центрально-Східноєвропейського простору стабільності і безпеки» та «Зони центральноєвропейської безпеки». Що правда, ці українські ініціативи не знайшли підтримки у країнах ЦСЄ, адже всі вони були зорієнтовані до військового блоку НАТО, що суперечило баченню України. Це певною мірою позначилось на погіршенні стосунків з країнами ЦСЄ, зокрема, Польщею, яку Україна звинуватила у антиукраїнській політиці після підписання в 1993 р. польсько-російської угоди про будівництво газопроводу для транспортування російського газу у західну Європу. За таких умов, остерігаючись проєвропейської ізоляції та побоюючись потрапляння у орбіту росії, Україна все ж пішла на зближення з північноатлантичним альянсом – вона, у лютому 1994 року, приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру». Ця програма давала Україні можливість комунікувати з країнами-членами й країнами-партнерами НАТО, зокрема, щодо участі у багатьох військових навчаннях та міжнародних миротворчих операціях протягом наступних трьох десятиліть, спільно відпрацьовуючи дії на можливі загрози й виклики. На цьому тлі значно покращилися українсько-польські стосунки – воєки України і Польщі в рамках програми «Партнерство заради миру» взяли участь у військових маневрах «Спільний дух» в жовтні 1994 року у Голландії, у багатонаціональних навчаннях «Міст співпраці-94» у Польщі, розпочалась робота щодо створення спільного миротворчого підрозділу, який в подальшому отримав назву POLUKRBAT.

Окрім того, 5 грудня 1994 року у Будапешті було підписано Меморандум про гарантії безпеки Україні у зв'язку із зобов'язанням України ліквідувати всю ядерну зброю, що розміщувалась на її території, у встановлений термін.

Такий стан справ зберігав проєвропейський вектор політики України, тим самим не даючи росії запо-внити можливий вакуум віськово-безпекового вибору України. Хоча прихід до влади нового Президента України Л. Кучми характеризувався так званою «багатовекторною» політикою, коли країни навколо Укра-їни всі були в пріоритеті її зовнішньої політики, проте відчувалось, що перевага надавалась відновленню зв'язків з російською федерацією та зміцненню відносин з країнами СНД. Така «багатовекторність» України у міжнародних стосунках призвела до невизначеності у орієнтирах і, з рештою, виникнення умови до того, що Україною не було зроблено жодного безпекового вибору, ані проєвропейського, ані проросійського.

Таким чином, на початку 90-х років минулого століття Україна припустилася фатальної помилки – зро-бивши військово-безпековий вибір країни на користь нейтральності і без'ядерності. Проте, слід зауважити, що її тяжіння у безпеці все ж мало проєвропейську орієнтацію, що підтверджується активною співпрацею з країнами-партнерами, а в подальшому країнами-членами НАТО, зокрема, Республікою Польща, з якою спільно були сформовані українсько-польський миротворчий батальйон та литовсько-польсько-українська бригада, які і стануть предметом наших подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Афанасьев І. Польсько-українські відносини 1991–2000 рр.: політична та економічна взаємодія. Дис. на зд. наук ступ. канд. іст. наук: 07.00.02. К., 2004. 202 с.
2. Безпека, що спирається на співробітництво. Із зустрічі в УІМВ з Міністром закордонних справ Польщі К. Скубішевським // Політика і час. 1993. №2. С. 15–19.
3. Бойко О.Д. 30 років незалежності України: у 2-х т. Т. 2. Від 18 серпня 1991 р. до 31 грудня 1991 р. Харків: Фолю, 2021. 446 с.
4. Гай-Нижник П. П. Будапештський меморандум: передумови і наслідки (не)гарантії національної безпеки України. *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник»*. 2016. Випуск 114 (№ 11). С. 366–378.
5. Голубко В. Є. Біда нашої армії була в тому, що вона випереджала час. URL: .net (дата звернення: 11.05.2023).
6. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1990, № 31, ст. 429. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/55-12> (дата звернення: 11.05.2023).
7. Договір про Союз Суверенних Держав. Голос України. 1991, № 159, 17 серпня 1991. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.05.2023).
8. Єндрачик Катажина. Від добросусідства через стратегічне партнерство до прагматизму. Українсько-польські відносини в 1991–2005 роках. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2018. Випуск 12. С. 173–185.
9. Заява про без'ядерний статус України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 51, ст. 742. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-12> (дата звернення: 14.05.2023).
10. Ключук Ю. Проблеми регіональної безпеки у польсько-українському президентському дискурсі (1991–1995 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: "Історія"*. 2017. Вип. 2(2). С. 128–132.
11. Козакевич Є. Розширення НАТО та європейська політика України. *Політична думка*. 1999. № 1–2. С. 87–102.
12. Левик М. Військова безпека України: історико-проблемний аналіз. *Воєнна історія*. 2012. № 1. С. 77–85.
13. Моцок В. Сучасні українсько-польські міждержавні відносини: політичний аспект: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02; Чернівецький національний ун-т ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 2001. 210 с.
14. Постанова Верховної Ради Української РСР «Про проголошення незалежності України». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991, № 38, ст. 502. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.05.2023).
15. Промови та звернення – Президент України. URL: <http://president.gov.ua> (дата звернення: 12.05.2023).
16. Сенат Польщі ухвалив резолюцію щодо вступу України до НАТО. URL: <http://radiosvoboda.org> (дата звернення: 12.05.2023).
17. Спільна декларація Президента України та Президента Республіки Польща (червень 1996 р.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 15.05.2023).
18. Янків М. Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат. Львів: Світ, 2011. 384 с.
19. 29 років безпеки та оборони України: від спадщини СРСР до НАТО. URL: <http://defence-ua.com> (дата звернення: 12.05.2023).
20. 30 років тому українці на референдумі проголосували за незалежність. URL: <http://nupib.edu.ua> (дата звернення: 11.05.2023).
21. Burant S. Poland, Ukraine, and the Idea of Strategic Partnership. Pittsburgh: The Center for Russian and East European Studies, 1999. 120 p.
22. Czworobok zamiast trójkąta // *Zycie Warszawy*. 1992. 20 maja.
23. Kaminski A., Kozakiewicz J. Polish-Ukrainian Relations 1992–1996. Report. Warszawa: Center for International Relations at the Institute of Public Affairs, 1997. 55 p.

References:

1. Afanasyev I. (2004). Pol's'ko-ukrayins'ki vidnosyny 1991–2000 rr.: politychna ta ekonomichna vzayemodiya [Polish-Ukrainian relations 1991–2000: political and economic interaction]. dys. na zd. nauk stup. kand. ist. nauk: 07.00.02. K., 2004. 202 p. [in Ukrainian].

2. Bezpeka, shcho spyrayet'sya na spivrobotnytstvo. Iz zustrichi v UIMV z Ministrom zakordonnykh sprav Pol'shchi K. Skubishevs'kym. [Security based on cooperation. From a meeting with the Minister of Foreign Affairs of Poland K. Skubiszewskiy at the UIMV]. *Polityka i chas*. (1993). № 2. pp. 15–19 [in Ukrainian].
3. Boyko O.D. (2021). 30 rokiv nezalezhnosti Ukrainy: u 2-kh t. T. 2. Vid 18 serpnia 1991 r. do 31 hrudnya 1991 r. [30 years of independence of Ukraine: in 2 volumes – Volume 2. From August 18, 1991 to December 31, 1991]. Kharkiv: Folio, 446 p. [in Ukrainian].
4. Burant S. (1999). Poland, Ukraine, and the Idea of Strategic Partnership. Pittsburgh: The Center for Russian and East European Studies. 120 p.
5. Czworobok zamiast trójkąta [A square instead of a triangle]. (1992). *Zycie Warszawy*. May 20.
6. Gai-Nizhnyk P.P. (2016). Budapesht-s'kyy memorandum: peredumovy i naslidky (ne)harantiyi natsional'noyi bezpeky Ukrainy [Budapest memorandum: prerequisites and consequences of (non)guaranteeing national security of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats' "Hileya: naukovyy visnyk"*. Issue 114 (No. 11). pp. 366–378 [in Ukrainian].
7. Golubko V. E. (2022). Bida nashoyi armiyi bula v tomu, shcho vona vyperedzhala chas [The trouble with our army was that it was ahead of its time]. URL: <http://zaxid.net> (accessed 11.05.2023) [in Ukrainian].
8. Deklaratsiya pro derzhavnyy suverenitet Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR) [Declaration on State Sovereignty of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)]. (1990). No. 31, Art. 429. URL: <http://zakon1.advice.gov.ua/laws/show/55-12> (accessed 11.05.2023) [in Ukrainian].
9. Dohovir pro Soyuz Suverennykh Derzhav. Holos Ukrainy [Treaty on the Union of Sovereign States. Voice of Ukraine]. (1991). No. 159, August 17, 1991. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (accessed 11.05.2023) [in Ukrainian].
10. Kaminski A., Kozakiewicz J. (1997). Polish-Ukrainian Relations 1992–1996. Report. Warszawa: Center for International Relations at the Institute of Public Affairs, 55 p.
11. Klyuchuk Yu. (2017). Problemy rehional'noyi bezpeky u pol's'ko-ukrayins'komu prezident-s'komu diskursi (1991–1995 rr.) [Problems of regional security in the Polish-Ukrainian presidential discourse (1991–1995)]. *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka*. Seriya: "Istoriya". Issue 2(2). pp. 128–132 [in Ukrainian].
12. Kozakevych E. (1999). Rozshyrennya NATO ta yevropeys'ka polityka Ukrainy [NATO expansion and the European policy of Ukraine]. *Politychna dumka*. No. 1–2. pp. 87–102 [in Ukrainian].
13. Levyk B. (2012). Viys'kova bezpeka Ukrainy: istoryko-problemnyy analiz [Military security of Ukraine: historical and problematic analysis]. *Voyenna istoriya*. No. 1. pp. 77–85 [in Ukrainian].
14. Motsok V. (2001). Suchasni ukrayins'ko-pol's'ki mizhderzhavni vidnosyny: politychnyy aspekt [Modern Ukrainian-Polish interstate relations: political aspect]. *Dys... kand. polit. nauk: 23.00.02*. Chernivtsi National University named after Yu. Fedkovycha. Chernivtsi, 210 p. [in Ukrainian].
15. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayins'koyi RSR "Pro proholoshennya nezalezhnosti Ukrainy". Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR) [Resolution of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR "On the Proclamation of Ukraine's Independence". Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)]. (1991). No. 38, Art. 502. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (accessed 11.05.2023) [in Ukrainian].
16. Promovy ta zvernennya – Prezydent Ukrainy [Speeches and appeals by the President of Ukraine]. (2022–2023). URL: <http://president.gov.ua> (accessed 12.05.2023) [in Ukrainian].
17. Senat Pol'shchi ukhvalyv rezolyutsiyu shchodo vstupu Ukrainy do NATO [The Senate of Poland adopted a resolution on Ukraine's accession to NATO]. (2023). URL: <http://radiosvoboda.org> (accessed 12.05.2023) [in Ukrainian].
18. Spil'na deklaratsiya Prezydenta Ukrainy ta Prezydenta Respubliki Pol'shcha (cherven' 1996 r.) [Joint declaration of the President of Ukraine and the President of the Republic of Poland (June 1996)]. (2023). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws> (accessed 15.05.2023) [in Ukrainian].
19. Yankiv M. (2011). Ukraina i Pol'shcha: stratehichne partnerstvo v systemi heopolitychnykh koordynat [Ukraine and Poland: strategic partnership in the system of geopolitical coordinates]. Lviv: Svit. 384 p. [in Ukrainian].
20. Yendraschik Katarzyna. (2018). Vid dobrosusidstva cherez stratehichne partnerstvo do prahmatyzmu. Ukrayins'ko-pol's'ki vidnosyny v 1991–2005 rokakh [From good neighborliness through strategic partnership to pragmatism. Ukrainian-Polish relations in 1991–2005]. *Visnyk Prykarpat's'koho universytetu. Politolohiya*. Issue 12. pp. 173–185 [in Ukrainian].
21. Zayava pro bez'yadernyy status Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR) [Statement on the nuclear-free status of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)]. (1991). No. 51, Art. 742 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-12> (accessed 14.05.2023) [in Ukrainian].
22. 29 rokiv bezpeky ta oborony Ukrainy: vid spadshchyny SRSR do NATO [29 years of security and defense of Ukraine: from the legacy of the USSR to NATO]. (2020). URL: <http://defence-ua.com> (accessed 12.05.2023) [in Ukrainian].
23. 30 rokiv tomu ukrayintsi na referendumi proholosovali za nezalezhnist' [30 years ago, Ukrainians voted for independence in a referendum]. (2021). URL: <http://nupib.edu.ua> (accessed 11.05.2023) [in Ukrainian].